



ISSN:1306-3111

e-Journal of New World Sciences Academy  
2011, Volume: 6, Number: 4, Article Number: 4C0124

#### **HUMANITIES**

Received: September 2011

Accepted: October 2011

Series : 4C

ISSN : 1308-7320

© 2010 www.newwsa.com

**Suat Sungur**

Istanbul Aydin University

suatsungur@aydin.edu.tr

Istanbul-Turkey

#### **KAYBOLAN BİR KUTLAMA RİTÜELİ VE BİR İLETİŞİM ARACI OLARAK KARTPOSTAL**

##### **ÖZET**

Bu araştırmada, kartpostalın tarihsel gelişim süreci ve günümüzdeki durumu hakkında alan yazın (literatür) taraması yapılmış ve çeşitli kaynaklardan derlenen bilgiler ve görsel malzemeler ışığında bir iletişim aracı olarak kartpostalın ortaya çıkışı, gelişim, yükseliş ve gerileme süreci ele alınmıştır. Konunun önemli dönüm noktaları gözden geçirilmiş ve derlenen bilgiler özetlenmeye çalışılmıştır. Ancak yapılan alan yazın (literatür) taramasında konuyla doğrudan ilgili sınırlı sayıda yerli kaynağa ulaşılmıştır. Dünyada kartpostalın özellikle başlangıç, gelişim, yükseliş sürecine ilişkin yerli kaynak neredeyse bulunamamıştır. Bu nedenle söz konusu sürecin ortaya konulmasında yabancı kaynaklara bağımlı kalınmıştır. Bu aşamada doğrudan kartpostal ([İng.] post card; [Fr.] carte postale) kelimesi ile ilgili olan kaynaklar ön planda tutulmuştur. Alan yazın derlemesi sonucunda konuyla ilgili ana görüşler ortaya konmuş ve bu görüşlere dayanarak; tebrik kartları gönderiminde yoğunluğun her geçen yıl düştüğü, kurum ve kuruluşlar ile işyeri sahipleri dışında kalan vatandaşın tebrik kartı göndermemeye başladığı, insanların artık kalemle, zarfla uğraşmak istemediği, bunun yerine cep telefonu ve bilgisayarına kayıtlı mesajı saniyeler içinde yüzlerce kişiye göndermeyi tercih ettiği, dolayısı ile yılbaşı, bayram ve doğum günleri gibi özel ve önemli günlerde gönderilen kartpostalların teknolojiye yenik düşmeye başladığı ve bu durumun da istatistikî verilerle sabit olduğu sonucuna varılmıştır.

**Anahtar Kelimeler:** Kartpostal, Yazılı Kültür, Kutlama Ritüeli,  
E-Kart/ E-Mail, Sms

#### **THE DISAPPEARANCE OF A CELEBRATION RITUAL AND POSTCARDS AS A MEDIUM OF COMMUNICATION**

##### **ABSTRACT**

In this research, the historical development and current status of the postcard of the literature type have been examined. The information and visual materials have been compiled from various sources, and they describe the emergence of the postcard as a means of communication and development, and discuss the rise and decline of postcards. The major turning points of the subject are reviewed and compiled information is used to summarize. However, in the field (literature) screening it has been observed that there are a limited number of local sources directly related to the beginning, developing and rising terms of post cards. Therefore, in drawing up of the process is dependent on foreign sources. At this stage, the sources related to the term "post card" were in the forefront. At the end of our review of the field main opinion on the subject area has been demonstrated on the basis of these remarks that the regularity of greeting cards being sent has decreased with each passing year. The remaining citizens out of institutions and organizations, business owners began to send a greeting card. People no longer want to deal with pen and paper. Instead they choose to send mobile phone and computer-recorded messages to hundreds of people in seconds. So in the new year, for special and important occasions such as birthdays and holidays the use of postcards began to fall victim to technology and the statistical data of this condition are found to be constant.

**Keywords:** Postcard, Written Culture, Celebration Ritual,  
E-Card/E-Mail, Sms

## 1. GİRİŞ (INTRODUCTION)

Kartpostal, kalın ve dikdörtgen bir kâğıdın ya da ince kartonun mesaj yazmak, zarfsız olarak postalamak ve mektuptan daha ucuz bir fiyata göndermek amacıyla hazırlanan bir iletişim aracıdır. Amerika Birleşik Devletleri Posta Hizmetleri Kurumu kartpostalı, "dikdörtgen, en az 3,5 inch yüksekliğinde, 5 inch uzunluğunda ve 0,007 inch kalınlığında ve 4,25 inçten daha yüksek, 6 inçten uzun ve ,016 inçten daha ince olmayan kağıt ya da karton" olarak tanımlar ([www.en.wikipedia.org/wiki/Postcard](http://www.en.wikipedia.org/wiki/Postcard)). Türkçeye Fransızcadan (carte postale) geçmiş olan kartpostal kelimesi, TDK Güncel Türkçe Sözlük'te "genellikle dikdörtgen biçiminde ince kartondan yapılmış, bir yüzü resimli, zarflı veya zarfsız gönderilen posta kartı, kart" olarak tanımlanır ([www.tdk.gov.tr](http://www.tdk.gov.tr)).

Bugün bilinen anlamı ile kartpostalların yaklaşık 150 yıllık bir geçmişi vardır. Ancak tebrik kartı yollama geleneğinin başlangıcı, tebriklerini papirüs üzerine yazan antik Mısır'a kadar götürülebilir. Öte yandan Almanların 1400'li yılların başında tahta parçalar üzerine boyadıkları tebrik mesajları Avrupa'daki tebrik yollama geleneğinin ilk örnekleri olarak kabul edilir ([www.emotionscards.com/museum/vals.html](http://www.emotionscards.com/museum/vals.html)).

19. yüzyılın ortalarına kadar insanlar yazılı mesajlarını mühürlü mektuplar aracılığı ile göndermişlerdir. Mesaj taşıyan kartlarsa, posta hizmetlerinin verilmeye başlamasından sonra bir döneme kadar belli bir düzenden yoksun olarak üretilmiş ve gönderilmişlerdir. Ancak 19. yüzyılın ikinci yarısından sonra kartpostal kullanımı tüm dünyada hızla artan bir iletişim aracı olarak varlık göstermeye başlamıştır.

Bugün bilinen en eski kartpostal, 1840 yılında İngiliz yazar Theodore Hook tarafından karton üzerine elle resim çizilmiş, 1 kuruşluk siyah pul ile Londra'dan gönderilmiş olan kartpostal olduğu tahmin edilmektedir ([www.historyofinformation.com/index.php?id=3319](http://www.historyofinformation.com/index.php?id=3319)).

Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) özel kartpostallar üzerindeki ilk telif hakkı ise 1861 yılında Philadelphia'lı John P. Charlton tarafından alınmıştır. Charlton bu hakkını daha sonra hemşerisi H. L. Lipman'a satmıştır. Bir kenar süsü ile desenlendirilmiş ve üzerinde "Lipman Kartpostalları, patent müracaatı yapıldı" ibaresini taşıyan erken dönem kartpostallar, 1873 yılında devlet tarafından basılan kartpostallar satışa çıkıncaya kadar varlığını sürdürmüştür. Devlet tarafından bastırılan ve kısaca "Postals" olarak adlandırılan yeni kartpostalların çarpıcı özelliği üzerlerinde o eyaletin posta kurumu tarafından bastırılmış pul ile birlikte piyasaya satışa çıkarılmış olmalarıydı ([www.geocities.com/Heartland/Meadows/2487/pchistory.htm?200829](http://www.geocities.com/Heartland/Meadows/2487/pchistory.htm?200829)).

Kitle iletişim araçlarının ortaya çıkışı ve yaygın olarak kullanılmaya başlamasının toplumsal ve kültürel değişimlere neden olduğu bilinen bir gerçektir. Bu değişimin oluşumunda basılı eserlerin, iletişim alanında kullanılan her türlü görsel malzemenin payı azımsanamayacak kadar büyüktür. Teknolojinin gelişimine paralel olarak görsel malzemelerin özellikle de fotoğrafın kullanımının artması, iletişimin algısal olarak güçlenmesini de beraberinde getirmiştir. Fotoğrafın icadından önce görsel malzeme hazırlama etkinliği el emeği ile gerçekleşmekte, belgeler çok az sayıda üretilebilmekte ve erişimi kolay olmamaktaydı. Fotoğrafın bulunmasının ardından belgeler mekanik yollarla çoğaltılabilmiş ve bu durum da söz konusu belgelerin pratik açıdan evrensel bir dağıtım ve kullanım olanağı bulmasını sağlamıştır. Nitekim ilk resimli kartpostallar (Carte Postale Illustrée) 1891 yılından itibaren bu amaçla

kullanılmaya başlanmıştır. Fotoğrafın kartpostalları daha cazip hale getireceğini düşünen kartpostal yayıncıları, daha önceleri kartın bir yüzünde yer alan desen kullanımından vazgeçerek, kartpostalın ön yüzünde fotoğraflardan oluşan görsel malzemeler kullanmaya başlamışlardır. Fotoğrafın pahalı ve profesyonel işi olduğu bu dönemde, onu herkes tarafından ulaşılabilecek hale getiren bu değişim, kartpostallara olan ilgiyi de büyük ölçüde arttırmıştır. Fotoğraf çekemeyen pek çok turist, kartpostallar sayesinde gördükleri yerlerin resmini edinme ve sevdiklerine o yerlerden bu malzemeler ile yazılı mesaj gönderme imkânına sahip olmuş (Eken, 2010: 560) ve kartpostal kullanımını her geçen gün yaygınlaşmaya başlamıştır.

Arşivler, nüfus sayımları, basın, kişisel belgeler, araçlar ve aletler, filmler, plaklar, teyp bantları, resimler, fotoğraflar, kartpostallar sosyal olgulara ait çeşitli ve çok sayıda izler taşıyan belgelerdendir (Duverger, 2006: 101). Gerçekten de geçmişe ait fotoğraflar, filmler, kartpostallar ve fotokartlar; törenler, festivaller, siyasal gösteriler, ayaklanmalar gibi sosyal olayların, şehirlerin, kimliklerin, mesleklerin vb. kayıtlanmasını sağlamışlardır. Örneğin, şehirler/meydanlar/anıtlar; Almanya Kayseri II. Wilhelm'in İstanbul'u ziyareti gibi siyasal ve I. Dünya Savaşı, Kurtuluş Savaşı gibi askeri olaylar; Çingeneler, Araplar vb. gibi etnik gruplar; geçmişte var olan ancak bugün görülmeyen sucu, manda sürücüsü, tavşan satıcısı, kömür hamalı, gazete satıcısı, aşure satıcısı, sülük satıcısı, limonata satıcısı, misvakçı vb. pek çok meslek dönemin editörleri tarafından kartpostallara aksettirilmiş olup, günümüze ulaşan bu görsel malzemeler geçmişin sosyal ve kültürel olay ve olgularını bugün detayları ile görmemizi sağlayan birer tarihi belge olarak varlıklarını sürdürmektedir.

## 2. ÇALIŞMANIN ÖNEMİ (RESEARCH SIGNIFICANT)

Araştırmanın amacı maddeler halinde şu şekilde sıralanabilir:

- Türkiye'de üzerinde sınırlı sayıda bilimsel çalışma yapılmış bir iletişim aracı olan kartpostal hakkında eser üretmek.
- Kartpostalların dünyadaki tarihçesine ilişkin kaynakları taramak, çeviri yapmak ve atıfta bulunmak.
- Kartpostalların Türkiye'deki tarihçesine ilişkin bilgi vermek.
- Basıldıkları döneme göre kartpostalların toplumun sosyal ve kültürel özellikleri yansıttığını örneklerle ortaya koymak.
- Kartpostalların sadece birer iletişim aracı değil, aynı zamanda birer tarihsel belge olduğunu vurgulamak.
- Gazete arşivlerinde olduğu gibi kartpostalların yayınlandığı dönemin panoramasını birebir yansıttığı için yorumlanması gereken bir materyal olduğunu göstermek.
- Kartpostalların bir iletişim aracı olarak yazılı kültürün bir parçası olduğunu belirtmek.
- Gelişen teknoloji ile birlikte el yazması kültürün giderek yerini elektronik kültür unsurlarına bırakması nedeni ile insanların yılbaşı, bayram ve doğum günlerinde kartpostal göndermek yerine, daha az katkıda buldukları, daha kısa sürede ürettikleri ve daha kolay yolladıkları e-mail, e-kart, sms yollamayı tercih ettiklerini istatistiksel verilerle göstermek.
- Türkiye'de son 10 yılın kartpostal istatistiklerini inceleyerek, bu iletişim aracının kullanımının giderek yok olmaya başlayan bir iletişim ritüeli olduğunun altını çizmek.

Araştırma;

- Türkiye’de üzerinde sınırlı sayıda çalışma yapılmış bir konuyu ele alması;
- Kartpostalın dünyadaki tarihçesine ilişkin kaynakları taraması, çeviri yapması ve Türkçeye eser kazandırması;
- Kartpostalın Türkiye’deki tarihçesine ilişkin bilgi üretmesi;
- Basıldıkları döneme göre kartpostalların toplumun sosyal ve kültürel özelliklerini yansıtan birer iletişim aracı olduğunu örneklerle ortaya koyması;
- Kartpostalların sadece birer iletişim aracı değil, aynı zamanda tarihsel bir belge olduğunu vurgulaması;
- Kartpostalların yayınlandığı dönemin panoramasını birebir yansıttığı için yorumlanması gereken bir materyal olduğunu göstermesi;
- Kartpostalların bir iletişim aracı olarak yazılı kültürün bir parçası olduğunu, kültürün değişmesine paralel olarak kartpostalların üzerinde veya içeriğinde yazılı olan metinlerin de değişim gösterdiğini ortaya koymak;
- Kitle kültürünün yaygınlaşması, gelenek ve göreneklere ilişkin anlayış değişmeye başlaması ile birlikte insanların bayram, yeni yıl veya doğum günlerinde birbirlerine kartpostal yerine daha az katkıda buldukları, daha kısa sürede ürettikleri ve daha kolay yolladıkları e-mail, e-kart ya da sms göndermeyi tercih ettiklerini konuyla ilgili artan istatistik oranları ile ortaya koyması, gibi özellikler göz önünde bulundurulduğunda; yapılan alan yazın taraması sonucunda Türkiye’de bu maddeleri tek bir çalışmada ele alan bir başka çalışma olmaması ve bu çalışmanın bu konuyla ilgili olarak bir ilk özelliğini taşıyor olması nedeniyle önemlidir.

### 3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ (METHODS OF THE RESEARCH)

Alan yazın (literatür) bir bilim dalının çeşitli konularında yazılmış eserlerin tümünü ifade eder. Alan yazın taraması ise bir bilim dalının çeşitli konularında yazılmış eserlerin tümüne ulaşmak için mevcut bilgi kaynaklarının gözden geçirilmesi ve ilgili yayınlara ulaşılması işidir. Bir başka deyişle var olan kaynak ve belgeleri inceleyerek veri toplamaya alan yazın (literatür) taraması denir. Alan yazın derlemesi, belirli bir konuda önceden yapılmış çalışmalarda elde edilmiş bilgilerin incelenmesi, önemli noktalarının gözden geçirilmesi ve özetlenmesidir. Öte yandan literatür taraması, araştırma konusunun anlaşılmasına ve araştırmanın tarihsel bir perspektife oturtulmasına yardımcı olur (Karasar, 2005, 183) ve veri toplama ve toplanan verinin öneminin tartışılması, toplanan verilerin problemle ilişkisinin kurulması ve bilginin sınıflandırılması aşamalarından oluşan bir süreçtir (Balcı, 2001, 63).

Bu çalışmada da alan yazın (literatür) taraması yapılmış ve çeşitli kaynaklardan derlenen bilgiler ve görsel malzemeler derlenerek bir iletişim aracı olarak kartpostalın ortaya çıkışı, gelişim, yükseliş ve gerileme süreci ele alınmış, konunun önemli dönüm noktalarını gözden geçirilmiş ve derlenen bilgiler özetlenmeye çalışılmıştır. Yapılan literatür taraması ile konuyla doğrudan ilgili sınırlı sayıda yerli bir kaynağa ulaşılmıştır. Kartpostalın dünyada özellikle başlangıç, gelişim, yükseliş sürecine ilişkin yerli kaynak neredeyse bulunamamıştır. Bu nedenle söz konusu sürecin ortaya konulmasında yabancı kaynaklara bağımlı kalınmıştır. Bu aşamada doğrudan kartpostal ([İng.] post card; [Fr.] carte postale) kelimesi ile ilgili olan kaynaklar ön planda tutulmuştur. Alan yazın derlemesi

sonucunda konuyla ilgili ana görüşler ortaya konmuş ve bu görüşlere dayanarak bir sonuca varılmıştır.

#### 4. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI (RESEARCH LIMITATIONS)

Araştırmanın sınırlılıkları maddeler halinde aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Bir döneme tanıklık etmiş olmasına rağmen, ülkemizdeki arşivleme eksikliği nedeni ile kartpostallar üzerinde yapılmış olan çalışmaların sınırlıdır. Yapılan kaynak taramasında spesifik olarak dünyada ve Türkiye’de kartpostalın tarihi, gelişimi, özelliklerine ilişkin Türkçe olarak basılmış bir kaynak kitaba ulaşmak mümkün olmamıştır. “Kartpostal” kelimesi girilerek taranan kitap arşivlerinde sadece; *Manastır'ın Ortasında Var Bir Havuz: Kartpostallarla Bir Osmanlı Şehrini Hikâyesi* (Gökman, 2011), *Eski Kartpostallarda Şehir Güzeli İzmir* (Başgelen, 2010), *Kartpostallarda İstanbul - İstanbul with Postcards: Eyüp Bakırköy Beyoğlu Kâğıthane* (Mazak, 2008), *Kartpostallarla Balkan Savaşı 1912-1913: Mehmed Nail Bey'in Derlediği* (Dinç, 2008), *100 Yıl Önce Türkiye'de Ermeniler: Orlando Carlo Calumeno Koleksiyonu'ndan Kartpostallarla* (Köker, 2005), *Didar-ı Hürriyet: Kartpostallarla İkinci Meşrutiyet* (Kutlu, 2004), *İzmir Kartpostalları 1900* (İzmir Büyükşehir Belediyesi, 2003), *Max Fruchtermann Kartpostalları I-II-III* (Sandalcı, 2002); *Kartpostallarda İstanbul - İstanbul with Postcards: Eminönü Fatih* (Mazak, t.y.), *Yadigâr-ı Selanik: Kartpostallarda Evvel Zaman* (Ünlü, 2006) gibi genellikle şehirlerin panoramalarını ve bazı tarihi olaylarını yansıtan kitaplara rastlanmıştır. Dolayısı ile çalışmamızda dünyada kartpostalın ortaya çıkışı, tarihsel gelişim süreci, teknolojinin gelişimine paralel olarak yaşadığı dönüşüm sürecinin ele alınması yabancı kaynaklardan aktarılan, çeviri yapılan bilgilerle sınırlıdır. Türkiye’de kartpostalın ortaya çıkışı, tarihsel gelişim süreci, teknolojinin gelişimine paralel olarak yaşadığı dönüşüm sürecinin ele alınmasında ise sınırlı sayıda kaynaktan yararlanılmıştır.
- Osmanlı İmparatorluğu’nda kartpostalın ilk kez ortaya çıkışı 1895’de Max Fruchtermann isimli kartpostal üreticisinin çabası ile görülmüştür. Bu tarihten sonra yaklaşık 200 dolayında editör, çok değişik insan ve manzara görselleri içeren 8000-9000 çeşit kartpostal basmıştır. Ancak bu çalışmaların bir arada olduğu kaynak, koleksiyon bulmak çok güçtür. Bu dönemde üretilen kartpostalların geçmiş yüzyılda ülkeyi terk eden Levanten ve yabancı uyruklu kişiler tarafından yurt dışına çıkarılmış olması, öte yandan İstanbul’un köklü aileleri ve diplomatların evlerinden çıkan kartpostalların koleksiyonerler tarafından özel arşivlerine toplanmış olması bu materyallere ulaşma güçlüğüne önemli nedenleri arasında gösterilebilir. Dolayısı ile kimi zaman kılık kıyafetlerde, kullanılan eşyalarda (nargile, takılar, kilimler, divanlar, enstrümanlar, duruş, bakış, figürün fotoğraftaki konumu) kimi zaman mimari yapılarda, kimi zaman esnaf kartpostallarında, kimi zaman ülkenin içinde bulunduğu siyasi ve askeri olaylara (I. Dünya Savaşı gibi) dair göstergeler ancak internet ortamında elde edilebilmiş kartpostalların görüntüleri ile sınırlıdır.
- Bu basılı eserlere ulaşma güçlüğü nedeninin Türkiye’de kartpostallarla ilgili yapılan akademik çalışmaların da sınırlı kalmasına neden olduğu öngörülmektedir. Bu konuda YÖK Ulusal Tez

Merkezi'nde yapılan taramada, Filiz Işık'ın 2008 yılında Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gazetecilik Anabilim Dalı'nda yapmış olduğu "19. Yüzyılda Kartpostallarda Osmanlı Toplumı: Max Fruchtermann Kartpostalları" başlıklı tez çalışmasından başka bir çalışmaya rastlanmamıştır. Işık, bu çalışmasında bir Avrupalının bilinç düzleminden hareketle, editörü olduğu kartpostallarda doğulu bir toplumu oryantalist bir bakış açısı ile betimleme biçiminden bu toplumu nasıl algıladığını açıkça görmeyi ve göstermeyi amaçlamıştır. Söz konusu çalışma da başlığında da belirtildiği gibi Max Fruchtermann kartpostalları ile sınırlı olduğu için o döneme ait diğer editörlerin kartpostallarına internette yayımlanan görsel malzemeler haricinde ulaşmak mümkün olmamıştır.

## 5. BULGULAR (FINDINGS)

### 5.1. Dünyada Kartpostalın Ortaya Çıkışı ve Gelişimi

#### (The Emergence and Development of Postcard in the World)

Tebrik kartı yollama geleneğinin başlangıcı, tebriklerini papirüs üzerine yazan antik Mısır'a kadar götürülebilir. Almanların 1400'lü yılların başında tahta parçalar üzerine boyadıkları tebrik mesajları ise bugün Avrupa'daki tebrik yollama geleneğinin ilk örnekleri olarak kabul edilir (www.emotionscards.com/museum/vals.html).

Bugün bilinen en eski kartpostal, 1840 yılında İngiliz yazar Theodore Hook tarafından karton üzerine elle çizilmiş ve 1 kuruşluk siyah pul ile Londra'dan gönderilmiş olan kartpostal olduğu tahmin edilmektedir. Hook, posta hizmetleri ile dalga geçmek için postane çalışanlarının görüntülerini karikatürize eden bir resim çizmiş ve bu kartı kendisine yollamıştır (en.wikipedia.org/wiki/Postcard).

Tebrik kartları, 1850'lerde oldukça pahalı, el yapımı ve elden teslim edilen bir hediye ve kişilerarası iletişimin anlamlı bir parçası olmaya başlamıştır (http://postalheritage.wordpress.com/2009/08/21/rowland-hill%E2%80%99s-postal-reforms/). 19. yüzyılın ortalarına kadar insanlar mesajlarını mühürlü mektuplar aracılığı ile göndermişlerdir. Mesaj taşıyan kartlarsa, posta hizmetlerinin verilmeye başlanmasından sonra bir müddet belli bir düzenden yoksun olarak üretilmiş ve gönderilmişlerdir. Ayrıca zarfsız olarak gönderildikleri için mesajı taşıyan kişiler tarafından okunabileceği düşüncesi ile ilk ortaya çıktıkları dönemde oldukça eleştiri almıştır. Ancak mektuba göre daha ucuza gönderilebiliyor olmaları nedeni ile kısa süre içinde popüler hale gelmiştir.

1861 yılı ise kartpostal tarihinde önemli bir dönüm noktası olmuştur. Amerika Birleşik Devletleri'nin 36. Kongresi, 27 Şubat 1861 tarihinde "Posta Rotası Hakkında Kanun" başlığını taşıyan kanunu kabul etmiştir. Söz konusu kanunun 13. maddesi, o tarihten itibaren kartpostalların birer posta gönderisi olarak gönderilmesine izin vermiştir (http://www.squidoo.com/vintage-postcard-history). M13 hükmünde;

*"Ve bundan böyle (boş veya basılı) kartlar, sekiz gram ağırlığı geçmeyen paketler halinde posta yolu ile gönderilebilir. Bu gönderiler 1500 mile kadar olan mesafede bir ons bir kuruşa denk gelecek şekilde Amerika Birleşik Devletleri'nin herhangi bir yerine gönderilebilir. Bin beşyüz mili aşan durumlarda ise bir ons iki kuruşa denk gelecek şekilde hesaplanacak ve posta pulu bedeli peşin olarak tahsil edilecektir"*

ibaresi yer almaktadır.

Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) özel kartpostallar üzerindeki ilk telif hakkı ise 1861 yılında Philadelphia'lı John P. Charlton tarafından alınmıştır. Charlton bu hakkını daha sonra hemşerisi H. L. Lipman'a satmıştır. Bir kenar süsü ile desenlendirilmiş ve üzerinde "Lipman Kartpostalları, patent müracaatı yapıldı" ibaresini taşıyan erken dönem kartpostallar, 1873 yılında devlet tarafından basılan kartpostallar satışa çıkıncaya kadar varlığını sürdürmüştür.



Şekil 1. "Lipmann's Postal Cards" ibareli kartpostal örneği (ABD)  
(Figure 1. Post card sample with "Lipmann's Postal Cards" print) (USA)

Daha sonra devlet tarafından bastırılan ve kısaca "Postals" olarak adlandırılan yeni kartpostallar piyasaya sürülmüştür. Bu kartpostalların çarpıcı özelliği üzerlerinde postaya verildikleri eyaletin posta kurumu tarafından bastırılmış pul ile birlikte satışa çıkarılmış olmalarıdır (www.geocities.com/Heartland/Meadows/2487/pchistory.htm?200829 ).

Öte yandan "Avrupa'da 1865 yılında, Alman Dr. Heinrich von Stephan, Avusturya-Almanya Posta Konferansına katıldığında ilk defa posta kartının tanıtımını yapmıştır. Dr. Stephan'ın düşüncesi hararetle kabul edilmiş ancak o dönem için hayata geçmemiştir. Birkaç yıl sonra bir ekonomi profesörü olan Dr. Emanuel Hermann of Vienna, kartpostalın tanıtımını tekrar yapmış ve bu durum Avusturya Posta İdaresi tarafından büyük kabul görmüştür. Böylelikle 1 Ekim 1869'da dünyanın ilk resmi posta kartı kullanıma sunulmuştur. "Correspondence Karte" olarak adlandırılan bu kartlar Avusturya'da pul baskılı olarak satışa sunulmuş ve söz konusu kartpostallarda tıpkı ABD'nde olduğu gibi kartın ön yüzü, kartı alacak olanın adı-soyadı ve adres bilgileri; arka yüzü ise mesaj için ayrılmış ve bunun aksi bir uygulamaya izin verilmemiştir.



Şekil 2. Avusturya Hükümeti tarafından bastırılan ilk kartpostal örnekleri  
(Figure 2. The first post card samples printed by Austrian Government)

Avusturya'da satışa sunulan kartpostallardan ilk üç ayda yaklaşık 3 milyon adet satılmıştır. Bu büyük satışı daha sonra diğer ülkeler takip etmiştir. Almanya, Temmuz 1870; İngiltere Ekim 1870, Avrupa ve Kanada'daki diğer ülkeler de 1871-1873 yılları arasında bu

yeniliği uygulamaya başlayan ülkeler arasına katılmışlardır”  
([http://www.libanpostcard.com/postcard\\_history.html](http://www.libanpostcard.com/postcard_history.html)).



Şekil 3. Almanya Hükümeti tarafından bastırılan posta kartı örneği  
(Figure 3. The post card sample printed by German Government)

Almanya'da basılan ve "Gruss aus" adıyla yaygınlaşan kartlar ise bu türün bilinen ilk örnekleridir. Üzerinde 6 Temmuz 1889 damgası bulunan ve Schwarzwalde Gölü'nün bir görüntüsünü çizgi-resimle yansıtan kartpostal, bu türün günümüze kadar ulaşan bilinen en eski örneğidir. Doğal renkleri taşıyan ilk renkli kartpostal da Almanya'da basılmıştır. Prof. Miethe'nin "Naturfarbenphotographie" tekniğiyle Rotophot Co. firması tarafından basılan bu kartpostalların bilinen en eski örneğinde, adı belirtilmeyen bir köyün fotoğrafı vardır ve 16 Ekim 1904 günü Hamburg'dan postalanmıştır.

Fransız hükümeti 1872 yılında Fransız hükümeti kartpostalı bir posta aracı olarak kabul etmiştir ve resmi posta kartları (Carte Postale) bastırarak halkın kullanımına sunmuştur.

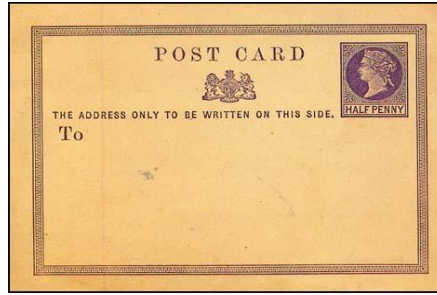


Şekil 4. Fransız Hükümeti tarafından bastırılan kartpostal örneği  
(Figure 4. The post card sample printed by French Government)

O dönemde Fransa'da kullanılan kartlar da ön yüz, kartı alacak olanın adresine ve pula, arka yüzü ise yazılacaklara ayrılmıştır. 1877 yılından itibaren ise kartpostalların ön yüzleri reklam ve bir takım desenlerle bezenmiştir. Ayrıca bu dönemde posta idareleri kartpostallara özel tarife uygulamaya da başlamıştır (Eken, 2010: 561)

Birleşik Krallık ise kartpostal kullanımı konusunda kıta Avrupasındaki komşularına nazaran daha yavaş hareket etmiştir. Üzerinde desen ya da reklam taşıyan ve pul baskılı olarak satışa sunulmuş olan kartpostallar 1870'lerde halkın beğenisine sunulmuştur ancak kullanım sıklığı bakımından ele alındığında bu kartpostalların benimsenmesi kolay olmamıştır.





Şekil 5. Birleşik Krallık Posta İdaresi tarafından bastırılan kartpostal örneği  
(Figure 5. The post card sample printed by United Kingdom Post Office)

1894'ten sonra Kraliyet Posta İdaresi özel girişimcilerin kartpostal basmasına izin vermiştir. Ancak bu tarihten sonra bile Birleşik Krallık'da kartpostal kullanım sıklığı büyük bir başarı yakalayamamıştır.<sup>1</sup>

1902'den sonra ise Kraliyet Posta İdaresi mesaj ve adresin kartın tek bir yüzüne yazılmasına izin vermiş, böylelikle kartpostalın ön yüzünde yer alan görsel malzeme yazıdan ayrılarak özgür kalmıştır. Öte yandan kartpostal basımında bu uygulamayı hayata geçiren ilk ülke Birleşik Krallık olmuş, onu daha sonra diğer ülkeler takip etmiştir. Ayrıca kartların ebat olarak standartları da genişletilmiştir ([www.postcard.co.uk/postcard\\_history.php](http://www.postcard.co.uk/postcard_history.php)).

Kartpostalların dünya çapında büyük ölçüde yaygınlaşması ise Osmanlı İmparatorluğu'nun da katılımcı olduğu 1893 Chicago Dünya Sergisi'yle başlamıştır ([en.wikipedia.org/wiki/Postcard](http://en.wikipedia.org/wiki/Postcard)). Amerikan Hükümeti, sergi sonrasında ABD Posta Teşkilatı aracılığıyla, yayıncılara ilk kez 1 centlik (Penny Postcard) basma izni vermiştir.



Şekil 6. Penny Postcard örneği (ABD)  
(Figure 6. Sample of Penny Postcard) (USA)

Söz konusu bu kartların arka yüzünde mesajı yazmak için yer ayrılmıştır. Böylelikle kartpostallar, yalnızca bir iletişim aracı olmakla kalmamış; siyasi, ekonomik olayların geniş kitlelere duyurulmasında da rol oynamaya başlamıştır.

<sup>1</sup>Bugün Birleşik Krallık'ta 1 yılda tebrik kartı için yaklaşık 1 milyar pound harcadığı ve İngilizlerin bir yılda kişi başına ortama 55 adet kart yolladıkları tahmin edilmektedir ("Card sharps". BBC News. 2006-10-12. <http://news.bbc.co.uk/1/hi/magazine/6043426.stm>. Retrieved 2006-10-14.)

### 6.1.1. Teknik Özellikler Bakımından Dünyadaki Kartpostal Dönemleri (Postcard Eras in the World as a Technical Terms)

Teknik özellikler bakımından dünyadaki kartpostal dönemleri; (1) Erken Dönem (1840-1869), (2) Özel Posta Kartları Dönemi (1898-1901), (3) Tek Parça Kartpostal Dönemi (1901-1907), (4) Bölünmüş Arka Yüzey Dönemi (1907-1915), (5) Erken Modern (Beyaz Çerçeve) Dönem (1915-1930), (6) Keten Kart Dönemi (1930-1945); (7) Renkli Kartpostal Dönemi (1939'dan günümüze) olmak üzere yedi başlık altına incelenebilir. Dönemlere ait özellikler ve kartpostal örnekleri aşağıda sıralanmıştır.

#### 6.1.1.1. Erken Dönem (1840-1869) (Pre-Postcard Era 1840 - 1869)

1869 öncesindeki dönem, kartpostal tarihinde "erken dönem" olarak adlandırılır. ABD'ndeki bu erken dönem kartpostalları daha çok ticari reklam ve bilgi göndermek için kullanılmıştır (www.geocities.com/Athens/2088/history.htm?200829).

Bu dönem kartpostallardaki görüntüler daha çok New York, Philadelphia ve diğer büyük metropollerin görüntüleri üzerine yoğunlaşmıştır

(www.geocities.com/Heartland/Meadows/2487/pchistory.htm?200829). Amerika Birleşik Devletleri'nde 01 Mart 1907 tarihine kadar kartpostalların adres tarafına mesaj yazılmasına kanun aracılığı ile yasak getirilmiştir. Bu nedenle bu tarihten önceki kartpostallara bakıldığında yazı/mesajın kartın resimli tarafında yer aldığı görülür.

Erken dönem kartpostalların bazı ortak özelliklere sahip oldukları görülür: (1) Kartın arka yüzü herhangi bir kesit ile bölünmemiştir, yani tek parçadır. (2) Kartın diğer yüzündeki basılmış çizgiler sadece adres kısmını yazmak içindir. (3) Bu dönemde devlet tarafından bastırılan kartpostalların arka yüzünde (tek kelime olarak) "post card" ibaresinin yazmasıdır.



Şekil 7. Erken dönem kartpostal örneği (ABD)  
(Figure 7. Sample of Pre-Postcard Era) (USA)

Ancak özel girişimciler tarafından bastırılan kartpostalların arka yüzünde ise "souvenir card" (hatıra kartı), "correspondance card" (yazışma/haberleşme kartı) ya da "mail card" (posta kartı) ibareleri yer almıştır.



Şekil 8. Souvencir Card örneği  
(Figure 8. Sample of Souvencir Card)

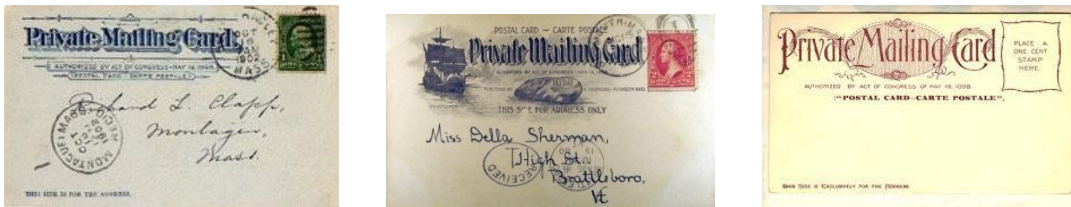


Şekil 9. Correspondance Card örneği  
(Figure 9. Sample of Correspondance Card örneği)

Öte yandan bu dönemde devlet tarafından bastırılan kartlar, üzerinde 'U.S. Grand' ibaresi ya da 'Thomas Jefferson' resimli 1 centlik pul yapıştırılmış olarak satışa sunulmuşken, özel girişimciler tarafından bastırılan kartların postalanmasında ise 2 cent ödenmesi gerekmektedir.

#### 6.1.1.2. Özel Posta Kartları Dönemi (1898-1901) (Private Mailing Card Era, 1898-1901)

Amerikan Kongresi 19 Mayıs 1898 tarihinde özel girişimciler tarafından hazırlanan ve basılan kartpostalların satışına ve bunların tıpkı devlet tarafından bastırılan kartpostallarda olduğu gibi 1 centten gönderilmesi için önerilen yasa teklifini kabul etmiştir. Bu nedenle bu yasanın kabulünden sonra başlayan dönem, 'Özel Posta Kartları Dönemi' olarak adlandırılmıştır. Özel posta kartlarının pek çoğu hediye kartlar ve/veya selam yollanan (greetings from) kartları kategorisine girmiştir. Bu dönemde de pul yapıştırılan tarafa sadece adres yazılmasına izin verilmiş ve sol tarafta kalan boş kısım mesajın yazılması için ayrılmıştır.



Şekil 10. Özel Posta Kartı örnekleri (ABD)  
(Figure 10. Sample of Private Mailing Cards) (USA)



Şekil 11. Özel Posta Kartı örneği (Birleşik Krallık)  
(Figure 11. Sample of Private Mailing Card) (United Kingdom)

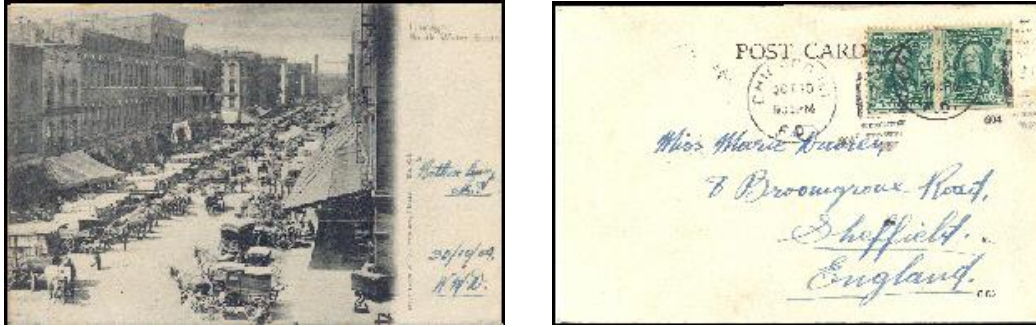
Özel posta kartları döneminde, (1) Erken dönem kartpostallar yeniden basılmıştır. (2) Bu dönemin kartpostallarının arka yüzü bölünmüş değildir. (3) 1900'lerden itibaren kartpostallar üzerinde gerçek fotoğraflar kullanılmaya başlanmıştır. (4) Bu erken dönemde kullanılan fotoğraf görüntüleri ise daha çok reklam amaçlı görsel malzemelerden oluşmuştur.

(www.geocities.com/Athens/2088/history.htm?200829).

#### 6.1.1.3. Tek Parça Kartpostal Dönemi (1901-1907) (Undivided Back Era, 1901-1907)

Bu dönemin en belirgin özellikleri, (1) Amerikan Hükümeti, 24.12.1901 tarihinde, kartpostalın tek parçalı arka yüzü üzerine "Post Card" ibaresinin yazılmasını; (2) Özel yetki yazısının konulmasını zorunlu hale getirilmesi olarak sayılabilir. Öte yandan (3) adres kısmı üzerinde yazı yazılması bu dönemde de varlığını koruyan yasaklardan olmuştur.

Bu dönemde kartpostal baskı sayısı her altı ayda bir iki katına çıkmıştır. Avrupalı basımevleri ABD'nde bürolar açmış ve 1907 yılına kadar milyonlarca adet yüksek kalitede kartpostal ihraç ederek, Amerika'da satılan kartpostalların %75'ini temin etmişlerdir.



Şekil 12. Tek parça kartpostal örneği (Chicago - ABD) (1904)  
(Figure 12. Sample of undivided back post card) (Chicago -USA) (1904)

#### 6.1.1.4. Bölünmüş Arka Yüzey Dönemi (1907-1915): (Divided Back Era, 1907-1915)

Bölünmüş arka yüzeye sahip kartpostalların basımına 01.03.1907 tarihinde izin verilmiştir. Bir başka deyişle bu durum, kartın ön yüzündeki görüntünün artık tek başına kalabileceği, üzerine herhangi bir şey yazılmayacağı bir dönem anlamına gelmiştir. Adres, kartın arka tarafının ortadan dikey bir çizgiyle ikiye bölünmüş kısmının sağ tarafına, mesaj ise sol tarafına yazılmaya başlanmıştır.



Şekil 13. Bölünmüş arka yüzey kartpostal örneği (ABD)  
(Figure 13. Sample of divided back post card) (USA)

Bu dönem kartpostalları, ön yüze herhangi bir şey yazılmadığı için toplanabilir/koleksiyon yapılabilir özelliğe sahip olmuşlardır. Bu dönem ayrıca ABD’nde kartpostal kullanımının halk arasında bağımlılığa dönüştüğü ve ‘kartpostalların altın çağı’ olarak bilinen bir dönem olarak da adlandırılmıştır. Amerikan Posta Ofisi, 01.03.1907-30.06.1908 tarihi arasında 677 milyon kartpostalın postalandığını beyan etmiştir. Bu dönemde Amerikan nüfusunun 89 milyondan az olduğu göz önünde bulundurulacak olursa, kartpostal basımcılarının bu dönemde milyonlarca kartpostal bastığı yargısına varılabilir (www.geocities.com/Heartland/Meadows/2487/pchistory.htm?200829).

#### 6.1.1.5. Erken Modern (Beyaz Çerçeve) Dönem (1915-1930): (Early Modern Era (White Border), 1916-1930)

1915 yılından 1930 yılına kadar olan dönemde kartpostallar ön yüzdeki resmi beyaz bir çerçeve ile kuşatan bir tasarımla basıldıklarından dolayı bu dönem ‘Beyaz Çerçeve Dönemi’ olarak adlandırılmıştır.



Şekil 14. Beyaz Çerçeveli kartpostal örneği (ABD)  
(Figure 14. Sample of white bordered post card) (USA)  
Congress Hotel - Chicago (ABD)

Birinci Dünya Savaşı sırasında bu beyaz çerçeve, görüntü ebadının küçülmesine neden olmuş ve böylelikle de mürekkep maliyetlerinde düşüş sağlamıştır. Savaşın sonunda Alman baskı endüstrisi yeniden inşa edilememiş ve diğer Avrupalı basımcılar ise yüksek vergi oranları yüzünden Amerikan pazarından çıkmaya zorlanmışlardır. Yabancı rakiplerin olmadığı bir pazar ortamında bile Amerikan şirketlerinin gelişimi (1) savaş sonrası yüksek basım maliyetleri, (2) deneyimsiz yerli işçilerin düşük kalitede iş çıkarmaları durumu ile birleşince gecikmiş ve böylelikle Amerikan halkı kartpostallara karşı ilgisini kaybetmeye başlamıştır.

Bu dönemde sinema filmlerinin görsel malzemeleri kartpostallar üzerine yerleştirilmeye başlanmıştır. Gün geçtikçe daralan pazar

içindeki yüksek rekabet pek çok yerel kartpostal basımcısının sektör dışına çıkmasına neden olmuştur (geocities.com/Heartland/Meadows/2487/pchistory.htm?200829).

Bu dönemin kartpostalları üzerinde genel kabul gören yaklaşım, "gerçek fotoğraf" kullanılan kartpostalların trendinin yükselmeye başlamasıdır. Bu dönemde daha renkli litografik örneklerin aksine, gerçek fotoğraf kullanılarak hazırlanan kartpostallar siyah-beyaz veya sepya tonlarında basılmıştır.



Şekil 15. Beyaz Çerçeveseli ve gerçek fotoğraf kullanılarak hazırlanmış kartpostal örneği (4. Cadde - Anchorage'nin ana caddesi) (Figure 15. Sample of white bordered and real photo card)

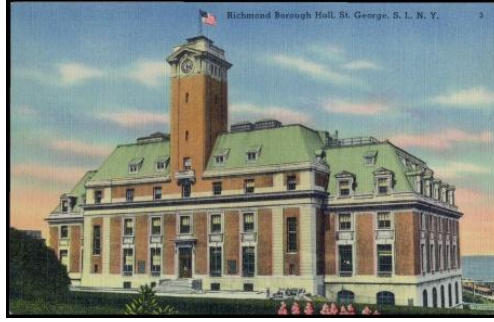
1906 yılından başlayarak, Rochester'daki Eastman Kodak Şirketi, çeşitli türlerde Kodak "kartpostal" fotoğraf makineleri ve kartpostal ebadında negatif filmler üretmeye başladı. Kartpostallar üzerindeki net görüntüler, bu tür kartpostallara yönelik olarak ilgiyi arttırmıştır (geocities.com/Heartland/Meadows/2487/pchistory.htm?200829). Bu ilginin bir nedeni de bu foto-kartlar aslında gerçek fotoğraf olması ve kartpostal koleksiyonerlerinin bu tür kartların litografik olanlara göre koleksiyon yapmaya daha elverişli olduğunu düşünmüş olmasıdır.

#### 6.1.1.6. Keten Kart Dönemi (1930-1945) (Linen Card Era, 1930-1945)

Değişen ve gelişen teknoloji üreticilere kartpostalları keten kâğıt üzerine basma imkânı vermiştir. Bu malzeme ve teknik ile hazırlanan kartpostallar insanlar üzerinde doku duygusunun uyanmasına neden olmuştur.



Şekil 16. Beyaz çerçeveseli - keten kart örneği (Figure 16. Sample of linen card (white bordered) post card) East Clinton Caddesi Köprüsü, Binghamton, New York (ABD)



Şekil 17. Keten kart örneği  
(Figure 17. Sample of linen card)

Richmond Borough Hall, St. George, S.I., New York, (ABD)

Bu dönemde basılan kartpostalların özellikleri arasında (1) Üretimlerinin daha ucuz, (2) Kullanılan görsel malzemenin renklerinin daha parlak çıkmasına olanak tanıyan bir yapıya sahip oldukları söylenebilir. Keten kâğıt üzerine basılan kartpostalların varlığı 1939 yılında renkli kartpostalların piyasaya sürülmesi ile birlikte sona ermiştir.

#### 6.1.1.7. Renkli Kartpostal Dönemi (1939'dan Günümüze) (Photochrome Era, 1939-Present)

'Oz Büyücüsü' isimli sinema filmi Amerikalıların renkli görüntülere olan sevgisini ortaya çıkarmıştır. Kağıt/baskı ve görsel malzeme üretiminde yaşanan teknolojik gelişmeler kartpostalların yüksek baskı kalitesinde ve renkli olarak üretimini olanaklı hale getirmiştir  
(geocities.com/Heartland/Meadows/2487/pchistory.htm?200829).



Şekil 18. Renkli kartpostal dönemi örnekleri  
(Figure 18. Samples of photochrome post cards)

#### 6.1.2. Üzerindeki Görsel Malzemeye Göre Kartpostal Türleri Postcard Types According to its Visual Material

##### 6.1.2.1. Manzara (Panorama) Kartları (View Cards)

Bu kartlar, şehrin panoramasını yansıtan görsel malzemeye sahip oldukları gibi, bugün zaman içinde değişen ya da tamamen ortadan kalkan binalara, caddelere, anıtlara ilişkin görüntüler de sunarlar. Hatta bu mekânlar bugün aynı yerlerinde olsalar bile aynı görüntüye sahip olmayabilirler. Dolayısı ile bu kartların büyük çoğunluğu bugün tarihi bir belge niteliği taşırlar. Aşağıda yer alan örneklerde Beyazıt Meydanı - İstanbul'un 1900'lü yılların başlarından itibaren geçirdiği değişim, dönüşüm, kartpostallar aracılığı ile yansıtılmıştır.



Beyazıt Meydanı (1900'ler)



Beyazıt Meydanı (1909)



Beyazıt Meydanı 1930'lar.



Beyazıt Meydanı 1950'ler



Beyazıt Meydanı 1960'lar



Beyazıt Meydanı 2000'ler

Şekil 19. Beyazıt Meydanı manzara kart örnekleri  
(Figure 19. View card samples of Beyazıt Square)



### 6.1.2.2. Tebrik Kartları (Greeting Cards)

Bu kartlar, insanların yeni yıl, dini bayramlar ya da doğum günü gibi özel günlerde duygularını paylaşmak için birbirlerine yolladıkları kartlardır. Kartın ön yüzünde amaca uygun görsel malzeme yer alır.



Şekil 20. Tebrik kartı örnekleri  
(Figure 20. Samples of greeting cards)

### 6.1.2.3. Tarihi Kartlar (Historical Cards)

Bu kartlar savaş, geçit töreni, siyasi olaylar gibi önemli bazı tarihi olaylar için basılırlar. Günümüzde bu tür kartların basımı çok nadir görülmektedir.



- (1) Yıldız Sarayı'nda Cuma Merasimi
- (2) Jön Türk İhtilali ve Kanun-i Esasi Hatıra Kartpostali
- (3) Birinci Dünya Savaşı Cihat Fetvası Kartı (Almanca)
- (4) Türk-İtalyan İttifak Kartı
- (5) Kurtuluş Savaşı (Sakarya Geçilmez) Hatıra Kartpostali
- (6) İkinci Dünya Savaşı İttifak Kartı (ABD-Birleşik Krallık-Fransa)

Şekil 21. Tarihi kart örnekleri  
(Figure 21. Samples of historical cards)

#### 6.1.2.4. Sanatsal Kartlar (Artistic Cards)

Bu kartlar ünlü ressamlar tarafından özel olarak üretilen kartlardır. Bugün ressamın yaşadığı döneme bağlı olarak bu tür kartların nadir olarak bulunuyor olunuşu, bu kartların koleksiyoncular için oldukça popüler hale gelmesine neden olmuştur.



İngiliz Süvariler Cepheye Giderken (ön ve arka yüzü)

Şekil 22. Sanatsal kart örneği (Art Nouveau)

(Figure 22. Sample of artistic card) (Art Nouveau)

#### 6.2. Türkiye’de Kartpostalın Ortaya Çıkışı ve Gelişimi (Emergence and Development of Postcards in Turkey)

Osmanlı İmparatorluğu’nda kartpostalın yaygınlaşması ise Avusturyalı Max Fruchterman’ın (1852-1918) ilk kartpostal serisini 1895 yılında Breslau’da Emil Pingau matbaasında İstanbul ile ilgili kartpostallar bastırmaya karar vermesi ile başlamıştır. Fruchterman’ın almış olduğu bu karar, 19. yüzyılın sonlarındaki Osmanlı İmparatorluğu için iletişim ve teknoloji alanındaki gelişmelerin sınırlı ve yavaş olduğu bir dönemde, baskı tekniği ve görselliğin ön plana çıkmasına neden olmuştur. Dolayısı ile fotoğrafın pahalı olduğu ve genellikle saray erkânı, diplomatlar, zengin çevreler vb. sınırlı sayıda kişi tarafından talep gördüğü bir dönemde, "photo chromolytographie"<sup>2</sup> tekniği ile basılan kartpostalların halkın ulaşabildikleri nesnelere haline getirilmesi önemli bir gelişme olarak nitelendirilebilir. "Görsel malzemesini Abdullah Frères, Apollon Berggren, Gülmez Frères, Hougas, Jean Weinberg, M. Iranian gibi İstanbul’un ünlü fotoğrafçılarından sağlayan Fruchtermann, neredeyse İstanbul’un tüm semtlerini gösteren kartlar bastığı gibi Anadolu kentleriyle de ilgili pek çok kart yayımlamıştır" (Eken, 2010: 561). Dönemin sayılı iletişim araçlarından biri olan bu kartpostallar, kullanıldığı zaman dilimini, sosyal ve kültürel özellikleri, kâğıt ve baskı kalitesini 'fotoğraf çerçevesinde' yansıtmıştır.

Max Fruchterman’ın kartpostalları genel olarak ele alındığında; bu kartpostallarda farklı kültürel kimliklere sahip insan portrelerinin, günlük yaşamın, meslek erbaplarının, mekânsal imgelerin ve siyasal olayların kullanılması sonucunda ortaya çıkan ürünlerin Batı’nın Doğu’yu algılama biçiminin tipik birer örnekleri olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Nitekim söz konusu bu kartpostalların konularına baktığımız zaman önemli bir bölümünde İstanbul manzaralarının ve anıtlarının, çeşitli meslek erbaplarına ait görsel malzemelerin (hamallar, sakalar, sokak berberleri, şekerciler,

<sup>2</sup> Photo chromolytographie (Foto kromolitografi): 19. yüzyıl başında keşfedilen ve önceleri çoğaltılabildiği için sanat olup olmadığı tartışmaları yaşamış olan bir tür renkli taşbaskı tekniğidir. 1930’larda ofset baskı gelişmeden önceki dönemde reklam materyalleri yalnızca kromolitografi tekniği kullanılarak üretilirdi.

ciğerciler, börekçiler, tenekeçiler, tulumbacılar, zerzevatçılar vb.) kartpostallarda yer aldığı görülür (Eken, 2010: 562).



Misvakçı



Sucu



Kömür Hamalı



Aşureci



Süngerci



Seyyar Kasap



Kavuncu ve Sucu



Tavşan Satıcısı



Bakkal



Manda Sürücüsü



Yangın Gözcüsü

Şekil 23. Max Fruchtermann kartpostal örnekleri (Meslekler)  
(Figure 23. Samples of Max Fruchtermann post cards) (Occupations)

Bu kartpostallara bakıldığında Osmanlı toplumunun daha çok oryantalist bir bakış açısı ile ele alındığı ve söz konusu kartpostalların turistler düşünülerek hazırlanmış olabileceğini öne sürmek yanlış olmayacaktır. Ancak Max Fruchtermann, Bon Marche, Salute de Constantinople, A.Zellich, J.Ludvigsohn, E.F.Rochat, MJC, Römmeler Jonas Dresden, Horticole de Therapia gibi kurumların editörleri dönemin belli başlı siyasi ve askeri olaylarına ait görüntüleri de konu olarak kullanmışlardır: II. Meşrutiyetin ilanı, 31 Mart Vakası ve Hareket Ordusunun İstanbul'a gelişi gibi olaylara ilişkin pek çok kart basılmıştır.

*Max Fruchtermann Kartpostalları (Sandalcı, 2000)* adlı eserde belli başlı editörlerin yayımladığı kartların ana hatları ile ilgili olarak şu bilgilere de yer verilmektedir: "Fruchtermann: İstanbul kartpostalları, olaylar, Osmanlı kıyafetleri, padişahlar, suluboya İstanbul resimleri, Sultan Reşad'ın Eyüp'e gidişi vs. seriler; Au Bon Marché: renkli ipek İstanbul, renkli ipek St. Joseph, II. Meşrutiyetin ilanı ve İstanbul serileri; Salut de Constantinople: İstanbul'la ilgili en büyük kartpostal grubundan biridir. Değişik yöreler, ilginç kıyafetler, İstanbul'da askerler ve askerlerin gündelik yaşamını

gösteren seriler yayımlamıştır. A. Zellich: Kabartma fantezi kartpostalları ile dikkat çeker. J. Ludwingsohn: Oldukça fazla sayıda ve türde kartpostallar basan bir firmadır. E. F. Rochat: İstanbul sanatsal fotoğraflarını renkli olarak basmıştır. MJC: Özellikle gemi kartpostalları dikkat çeker. Ancak çok sayıda turistik fotoğraflar da yayımlamıştır. Römler Jones Dresden: 1900 yılı öncesi kendi çekmiş olduğu fotoğraflarla bir İstanbul koleksiyonu hazırlamış ve bunları çok kaliteli bir baskı ile kartpostal serisi olarak satışa sunmuştur. Harticole de Therapia: Kartpostalları değişik bir teknikler, mavi-beyaz tonlarda ve parlak kâğıda basmıştır. (Eken, 2010: 562-563).

Bu kartpostalların tarifinde ve tasnifinde öncelikle basım tekniklerini göz önünde bulundurmak gerekir. Max Fruchtermann, Rosenberg, Ottmarr, Zeiher gibi editörler taşbaskısı tekniği ile, Zellich fantezi baskılı, Bon Marche firmasının Fransa'da bastırıldığı neobromüre ve renkli ipek kağıt serileri ve bir Alman firması tarafından basıldığı tahmin edilen goffre (kabartma) baskılı kartpostallar olduğu da söylenmelidir (Eken, 2010: 563).

Öte yandan Osmanlı'daki diğer kartpostal editörleri hakkında az bilgi sahibi olmamıza rağmen, Alex J. Svoboda, Bon Marché, Ludwingsohn Frères, Römler-Jonas, Mouradian, Rochat gibi isimlere rastlanmaktadır (<http://www.obarsiv.com/dokumantasyon/fotvekart/kartpostallar.html>).

1909 tarihli Şark Ticaret Yıllığı'nın resimli kartpostallar başlıklı bölümünde, Galata'da Jacques Ludvigsohn, M. Adler, N. S. Nicolaiwitsch, Petro Michis; Pera'da A. Galanakis ve Şürekâsı, C. Valanos, G. Berggren, N. S. Nicolaiwitsch, Pierre Zakowsky, Stavro D. Drimikis; Eminönü'nde Moïse Israilovitch, Şişli'de ise Missak Arabian kartpostal editörü olarak görünmektedir. Dönemin tablo veya fotoğraflarından kartpostal üretilmesi, fotoğraf sanatçısı Berggren'in 1909 tarihli yıllıkta editörler arasında yer alması, fotoğrafçılık, resim sanatı ve kartpostal editörlüğü alanlarının birbirleriyle ne ölçüde ilişkili olduğunu göstermektedir (<http://www.obarsiv.com/dokumantasyon/fotvekart/kartpostallar.html>).

#### • Bir İletişimsel Ritüel Olarak Kartpostal Gönderme Eylemi:

Ritüel, kolektif değerlere ilişkin anlamlarla yüklü öğeleri tekrar tekrar kullanma yoluyla toplumun geleneklerini yaşatan genç bireyleri toplumun genel sosyal kuralları, bu kuralların gerektirdiği davranışlar, ortak tarih ve benzeri kültürel öğeler konusunda bilgilendiren ve şekillendiren bir davranış kalıbıdır. Bir başka deyişle ritüel, kolektif kimliğe ait çoğu değerün üretimini, aktarımını ve devamlılığını ciddiyet içinde sağlayabilme gücüne sahip olan, bu yönüyle de kolektif kimliğin inşasına hizmet eden, toplumun kültürel ifadesini bulmasına ve kültürünü aktarmasına yardımcı olan işlevsel bir alanı var etme özelliğine de sahip bir eylemler bütünüdür.

Bir eylem olarak ritüel, metodolojiye bakıldığında antropolojik olarak işlevsel yönü ve simgesel içeriği ile ele alındığı görülür. Hem 'İşlevselci Yaklaşım', hem de 'Simgeselci Yaklaşım' Durkheim'ın ritüelin kolektif duygu ve sosyal bütünleşmeyi güçlendirdiğine ilişkin görüşlerine dayanır. 'İşlevselci Yaklaşım'a göre, ritüel sosyal tutunumun bir dışı vurumudur, bütünleştirici bir kültürel araçtır. Durkheimcılar'a göre ritüel toplumu bir arada tutmak için gerekli sosyal dayanışmayı yaratır. 'Simgeselci Yaklaşım'a göre de ritüelde sürekli tekrar edilen, geniş bir anlamlar yelpazesine sahip, bir dizi anahtar simgesel nesne ve nitelik vardır. Bu simgelerle sosyal yapı arasında sıkı ilişkiler vardır çünkü ritüelde kullanılan simgeler ve nesnelere, toplumun kolektif değerlerine gönderme yapar, kültürel

yapıdan beslenirler (Marshall, 2003: 100-103). Bir başka deyişle ritüeller, hem her bir ayrıntının aynı kalması üzerine geliştirilen çabayı, yani 'sürekliliği'; hem de eskiden kalmış ya da yeni üretilmiş kimi davranışların yeniden düzenlenmesini yani 'değişimi' içinde barındırırlar. Bu bağlamda ritüel aktarma yoluyla yerel kültüre hizmet ederken; kolektif değerlere gönderme yapan ve kültürel yapıdan beslenen ayrıntıların tekrarlanması yoluyla da özel anlamlara süreklilik kazandırır.

Bu bağlamda tebrik kartı yollama alışkanlığının, Osmanlı toplumuna Batılı bir alışkanlık olarak girmiş pek çok gelenekten biri olduğunu ve bu eylemin yukarıda 'Simgeselci Yaklaşım'da ifade edilmeye çalışılan simgesel niteliklerin (topluma dışarıdan gelen önemli günlerde kutlama kartı gönderme davranışının) Osmanlı toplumunun kolektif değerlerine (Ramazan-Kurban Bayramı vb.) gönderme yaptığını, bir başka deyişle 'yeni' ile 'eski'nin harmanlanarak bir davranış kalıbı olarak ortaya çıktığını ve böylelikle toplumda değişime neden olduğunu öne sürmek yanlış olmayacaktır.

Osmanlı toplumu kartpostallarla ilk kez Avrupa'dan İstanbul'daki levantenlere gönderilen kartpostallar sayesinde karşılaşmıştır. Bu kartpostallar ilk dönemde Batı icadı bir davranış kalıbı olarak görülse de anlam ve estetik olarak sunmuş olduğu cazibe Avrupa'da eğitim görmüş Osmanlı tebaası tarafından kolaylıkla benimsenmiş ve yabancı tebrik kartlarının üzerine Türkçe kutlama mesajları yazıp yollanmaya başlanmıştır.

Ramazan ve kurban bayramlarında tebrik kartı yollamak ise 20. yüzyılın başında yaygın bir âdet haline gelmiştir. O dönemde Osmanlı'da Avrupa'da üretilen kartların kalitesinde kartlar bulunmaması nedeni ile Avrupa ülkelerinden kart ithal edilmiş ve üzerine 'İydiniz said olsun' (Bayramınız mutlu olsun) şeklinde bir sürşarjla piyasaya sürülmüştür.

Günümüze ulaşan bu bayram kartları incelendiğinde, bu kartların sadece dönemin gündelik yaşamını yansıtmakla kalmadığı aynı zamanda siyasal veya askeri büyük olaylar, topluma dayatılmaya çalışılan dönemin egemen düşüncesini de yansıttığı görülmüştür. Örneğin, Birinci Dünya Savaşı döneminde, 1915-1916 arasında, savaş ve vatanseverlik propagandasının zirveye ulaştığı bir dönemde, kartpostallarda savaş motifleri ön plana çıkartılmıştır. Osmanlı ay-yıldızının içine süslü hatla bayram dilekleri yazılmıştır. Hatta bir kartta, yalnız Osmanlı değil, müttefikleri Alman ve Avusturya bayraklarının da yer aldığı tam bir propaganda kartpostalı bile üretilmiş ve dağıtımına sokulmuştur.



Şekil 24. Birinci Dünya Savaşı İttifak kart örnekleri  
(Figure 24. Samples of World War I Alliance Cards)

Savaşın bitmesi ve cumhuriyetin kurulmasının ardından kartpostallarda kış, bahar manzaraları, çiçek, kuş, doğa motifleri, şık, genç ve güzel kadın resimleri ya da köylünün yüceltildiği bu

döneme özgü köylü kadın ya da çobanlı köy görüntüleri, asker görüntüleri sıklıkla kullanılmaya başlamıştır. Öte yandan vatan ve millet öğesi de devrimci cumhuriyetin ilk yıllarında kartpostallara yansımaya başlamıştır. Bu temayı işlemek üzere kullanılan en geçerli yöntem de asker resimleri ve bayrak motifleri olmuştur.



Köylü Kadınlar Ağrı Dağı Eteklerinde



Çeşme Başında Köylü Kadınlar



Köylü Kadınlar



Çoban



Kahraman Türk Askeri



Askeri Geçit Töreni

Şekil 25. Cumhuriyetin ilk yılları kartpostal örnekleri  
(Figure 25. Post card samples of Turkish Republic's first decades)

Öte yandan kartların üzerinde yer alan ve eski harflerle 'İydiniz said olsun', 'İydiniz anud olsun' biçimindeki tebrik ifadesi yok olmuş, yerine yazı ve dil devrimini yansıtan cümleler belirmiştir: 'Bayramınız şen olsun!', 'Bayramınızı kutlularım!'. Cumhuriyetin ilk yıllarında 'tebrik etmek' kelimesinin karşılığı olarak 'kutlu-lamak' kelimesi geliştirilmiş, daha sonra '-lu' eki düşerek, 'kutlamak' halini almıştır. Dildeki böyle bir evrim bile yeni kartpostallara yansıtılmıştır.

Cumhuriyetin ilk yıllarında (tek parti döneminde) bayram kartlarında Atatürk'ün, daha sonra Cumhurbaşkanı İnönü'nün resmi de kullanılmıştır. Bunlardan başka CHP'nin altı oku, sonraki yıllarda Demokrat Parti'nin amblemi ve Celal Bayar'ın resimleri de kartpostallara geçmiştir. Kalkınmaya önem verilen bu yıllarda fabrikalar, zırhlar, tanklar, uçaklar, üniversiteler, köprüler, limanlar da kartpostallarda bol bol kullanılmıştır.

1930'lardan itibaren 5x9 santimetrelik küçük boyutlardaki siyah-beyaz fotoğraf kartları moda olmuştur. Ayrıca kartpostallar üzerinde

yer alan şehir fotoğrafları Osmanlı döneminde başlayan ve bu dönemde de devam etmiştir. Osmanlı dönemindeki bayram tebrik kartlarında Manastır'dan Beyrut'a, Selanik'ten Harput'a kadar birçok kentin görüntüsünü görmek mümkünken, bu alışkanlık cumhuriyet döneminde de sürmüştür.

• **Kartpostal Göndermek: Kaybolan Bir İletişim Ritüeli:**

Dünyayla birlikte Türkiye'de de yaygınlaşan kartpostallar, yıllarca vazgeçilmez tebrik araçları olmuşlardır. Batı geleneklerinin benimsenmesiyle, bu fotoğraflı kartlar bir yandan yılbaşı, bayram ve doğum günleri gibi kutlamalara diğer yandan asker ocağından postalanan özlemlere aracılık etmişlerdir. Teknolojinin toplumu, insan ilişkilerini, gelenek göreneklere değişime uğrattığı gibi bu kartlar da önceleri siyah beyaz basılır ve ön yüzlerinde çeşitli tarih ve isimlere rastlanırken, daha sonraları teknolojinin gelişimine paralel olarak parlamış ve renklenmiştir. Yakın tarihe ışık tutması nedeniyle belgesel değer taşıyan, geçmişin izlerini bir fotoğraf karesinde saklayan, anıların en canlı tanıkları olarak karşımıza çıkan kartpostallar, günümüzde teknolojiye yenik düşerek, kaybolan değerlerimiz arasında yer almaya başlamıştır.

İletişim teknolojilerinin gelişmesi ve cep telefonlarının yaygınlaşmasıyla birlikte, bayramlar, yılbaşı ve kandiller gibi özel günlerde vatandaşlar birbirlerine tebrik kartları yerine çoğunlukla cep telefonu mesajı göndermeye başlamıştır. Turkcell'den yapılan yazılı açıklamaya göre, Turkcell müşterileri, bayramın birinci günü sabah saatlerinde aynı anda saniyede 16 bin SMS göndererek, hem Turkcell tarihinde hem de Avrupa çapında bir rekor kırmıştır.

Bayramın birinci günü Turkcell müşterileri toplam 300 milyon kısa mesaj göndermiştir. Bu rakam o gün itibari ile Avrupa'da açıklanmış en büyük rakam olurken, bayramın ilk günü kısa mesaj gönderen Turkcell müşterilerinin sayısı da 7 milyona ulaşmıştır. Bu rakam, normal bir günün yaklaşık 2 katına karşılık gelirken, SMS hizmetinden en çok faydalanan müşterinin, bayramın birinci günü 7 bin 382 adet kısa mesaj gönderdiği, yine bayramın birinci günü bin adedin üzerinde SMS gönderen Turkcell abonelerinin sayısının 807'ye ulaştığı belirtilmiştir (www.radikal.com.tr, 15.09.2010). 15-19 Kasım 2010 tarihlerine denk gelen Kurban Bayramı'nın arife ve bayram günlerinde ise Turkcell aboneleri bayramın ilk günü yaklaşık 340 milyon kısa mesaj göndererek SMS trafiğinde bir rekora imza atmış, arife ve bayram günlerinde gönderilen toplam mesaj sayısı ise 1 milyar 310 milyona ulaşmıştır (www.turkiyegazetesi.com, 23.11.2010).

İnternet ve cep telefonu kullanımının her geçen gün katlanarak artmasının, mektup ve kartpostalı unutturması, eskiden çok önemli bir gelenek olan bayram tebriği geleneğinin de ortadan kalkmaya yüz tutmasına neden olmuştur. Geleneğimizde bayram tebriklerinin çok önemli bir yeri olmasına rağmen hızla gelişen ve geliştikçe özünden birçok şey kaybeden bireyler, kendi geleneklerine de yabancılaşmaya başlamıştır. Eskiden bayramlarda birbirinden uzak olan akrabalar tebrik kartları ile bayramlaşırken, bugün bunun yerini elektronik ortamın getirdiği yeni iletişim araçları ve bu araçlar aracılığı ile gönderilen kalıplaşmış, aynı anda yüzlerce insana aynı mesajı iletebilen ifadeler/mesajlar yer almaya başlamıştır.

Konuyla ilgili olarak Konya Posta İşletmesi Başmüdürü Hakkı Altuntaş görüşlerini, tebrik kartları gönderiminde yoğunluğun her geçen yıl düştüğünü belirterek, "Kurum ve kuruluşlar ile işyeri sahipleri dışında kalan vatandaş tebrik kartı göndermemeye başladı. Eskiden kart için oluşan kuyruklardan eser kalmadı" demiştir

(<http://www.milliyet.com.tr/2002/11/30/son/sontur10.html>). Nitekim PTT yurtiçi ve yurtdışı posta kartı/tebrik kartı gönderi istatistiklerine (<http://www.ptt.gov.tr/source.cms.docs/ptt.org.tr.ce/docs/istatistik/2009-istatistik.pdf>) bakıldığında (Tablo 1 ve Tablo 2) 2000-2009 yılları arasındaki 10 yıllık süreçte bu düşüş çok daha net olarak görülmektedir:

Tablo 1. Yurtiçi gönderi istatistikleri tablosu  
(Table 1. Table of domestic post statistics)

YILLAR	POSTA KARTI	TEBRİK KARTI	TOPLAM
2000	6.219.000	128.451.000	134.760.000
2001	5.458.000	65.121.000	70.579.000
2002	3.600.000	49.459.000	53.059.000
2003	2.290.000	39.381.000	41.671.000
2004	2.045.000	41.130.000	43.175.000
2005	2.180.000	34.977.000	37.157.000
2006	1.240.000	23.950.000	25.190.000
2007	1.082.000	14.915.000	15.977.000
2008	837.000	9.337.000	10.174.000
2009	869.000	8.111.000	8.980.000
GENEL TOPLAM			440.722.000

Tablo 2. Yurtdışı gönderi istatistikleri tablosu  
(Table 2. Table of abroad post statistics)

YILLAR	POSTA KARTI	TEBRİK KARTI	TOPLAM
2000	10.052.000	14.857.000	24.909.000
2001	15.352.000	7.657.000	23.009.000
2002	12.938.000	6.227.000	19.165.000
2003	9.627.000	5.103.000	14.730.000
2004	10.520.000	4.690.000	15.210.000
2005	10.109.000	4.318.000	14.427.000
2006	6.612.000	2.426.000	9.038.000
2007	6.131.000	1.182.000	7.313.000
2008	6.077.000	819.000	6.896.000
2009	6.679.000	749.000	7.428.000
GENEL TOPLAM			142.125.000

Öte yandan Gaziantep'te PTT Merkez Binası önünde 35 yıldır tebrik kartı ve zarfı satan Mehmet Ceber ise tebrik kartı satıcılığının kazanç kapısı olmaktan çıktığını söylemiş ve "İşimiz 1990'lı yıllarda azalmaya, 2000'li yıllarda ise yok olmaya başladı. İnsanlar artık kalemle, zarfla uğraşmak istemiyor. Göndereceği mesaj bile bilgisayarında, cep telefonunda kayıtlı. Boş yere yazmakla uğraşmak yerine, saniyeler içinde mesajını gönderebiliyor. Tebrik kartlarını tercih edenler ise genellikle askerler ve gençler. Onlar da hayranı oldukları sanatçıların kartlarını alıp, defterlerine yapıştırıyorlar" şeklinde görüş belirtmiştir (<http://www.milliyet.com.tr/2002/11/30/son/sontur10.html>).

Bir iletişim aracı ve giderek kaybolmaya yüz tutmuş bir kutlama ritüeli olarak kartpostalın gelmiş olduğu bu durumun nedenlerini kartpostal firmalarının yöneticileri şu şekilde sıralamaktadırlar:

- Toplumun giderek geleneklerden kopmaya başlaması,
- Bayram ve yeni yıl dönemlerinde birçok ailenin tatile gidişiyle kartpostal gönderme alışkanlığından vazgeçmesi,



- Kartpostalın seçimi, yazımı ve gönderilmesinin emek, zaman ve para gerektiren bir uğraş olması;
- Kartpostal piyasasındaki rekabetin artması,
- Teknolojinin hızla yaygınlaşması, çok kısa sürede çok sayıda insan tarafından kullanılabiliyor olması;
- Web tabanlı teknolojilerin getirdiği yeniliklerden olan 'e-kart' ya da 'duvar kâğıdı' (wall paper) mesajlarının bireylere sınırlı bir emekle ve sıfır maliyetle kutlama yapma olanağı sunması;
- Cep telefonu operatörlerinin kısa mesaj (sms) gönderme olanağının daha kolay, emek gerektirmeyen ve aynı anda, aynı mesajı çok sayıda kişiye mesaj olarak gönderme olanağı sağlaması.

Yukarıda sayılan bilgilerin ışığında kartpostal ve e-kart/sms arasındaki farklar aşağıdaki Tablo 3'de verilmiştir:

Tablo 3. Kartpostal ve e-kart/sms arasındaki farklar tablosu  
(Table 3. Table of difference between postcards and e-card/sms)

KARTPOSTAL	E-KART/SMS
Gelenekseldir.	Evrenseldir.
Toplumsal ve kültürel özellikler taşır.	Ulus/kültür ötesi özellikler taşır.
Koleksiyon yapılabilir özelliği vardır.	Koleksiyon yapılamaz.
Tarihi belge niteliği vardır.	Tarihi belge niteliği yoktur.
Kaynağa özgü kodlar içerir.	Kaynaktan bağımsız kodlar içerir.
Kaynağın özelliklerini yansıtır.	Kaynağın özelliklerini yansıtmaz.
Alıcıya özel mesaj taşır.	Çoklu mesaj taşır.
Duygusal etkileşim sağlar.	Duyguları sıradanlaştırır.
Alıcısı tek bir kişi/aile/kurumdur.	Aynı mesajı, aynı anda birden fazla kişiye taşır.
Somuttur.	Soyuttur.
Emek, zaman, para gerektirir.	Emek, zaman, para gereksinimi sınırlıdır.
Erişim hızı, mesajı taşıyan aracın hız ile doğru orantılıdır.	Erişim hızı, anındadır.
Özelliğini kaybetmiş bir iletişim ritüelidir.	Ritüelsel anlamından soyutlanmıştır.
Giderek yok olmaktadır.	Giderek daha fazla kişi tarafından tercih edilmektedir.

## 7. SONUÇ VE ÖNERİLER (CONCLUSION AND RECOMENDATIONS)

Bu araştırmada da alan yazın (literatür) taraması yapılmış ve çeşitli kaynaklardan derlenen bilgiler ve görsel malzemeler derlenerek bir iletişim aracı olarak kartpostalın ortaya çıkışı, gelişim, yükseliş ve gerileme süreci ele alınmış, konunun önemli dönüm noktalarını gözden geçirilmiş ve derlenen bilgiler özetlenmeye çalışılmıştır. Yapılan literatür taraması ile konuyla doğrudan ilgili sınırlı sayıda yerli bir kaynağa ulaşılmıştır. Kartpostalın dünyada özellikle başlangıç, gelişim, yükseliş sürecine ilişkin yerli kaynak neredeyse bulunamamıştır. Bu nedenle söz konusu sürecin ortaya konulmasında yabancı kaynaklara bağımlı kalınmıştır. Bu aşamada doğrudan kartpostal ([İng.] post card; [Fr.] carte postale) kelimesi ile ilgili olan kaynaklar ön planda tutulmuştur. Alan yazın derlemesi

sonucunda konuyla ilgili ana görüşler ortaya konmuş ve bu görüşlere dayanarak aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

Türkiye’de daha önce birkaç makale ve bir yüksek lisans tezi dışında bilimsel çalışmalara konu olmamış kartpostalların, basıldığı ve kullanıldığı döneme dair hatırı sayılır bilgiyi, kimi zaman kılık kıyafetlerde, kullanılan eşyalarda (nargile, takılar, kilimler, divanlar, çalgı aletleri, duruş, bakış, figürün fotoğraftaki konumu) kimi zaman mimari yapılarda, kimi zaman esnaf kartpostallarında, kimi zaman 19. ve 20. yüzyılın siyasal ve askeri olaylarında yer alan göstergelerin söz konusu dönemde basılmış kartpostallarda varlığını göstermekte ve o günlerden günümüze sayısız bilgi aktaran birer tarihsel belge önemi taşıdığı tespit edilmiştir.

Yapılan araştırmada dönemsel özellik taşıyan kartpostalların, bir yandan iletişim, tarih, sanat tarihi, oryantalizm gibi alanlardaki araştırmalar/araştırmacılar için sayısız malzeme sunmakta olduğu; öte yandan özellikle Osmanlı dönemine ait kartpostallarda cinsiyet, kültürel kimlik, inanç, meslek, mekân, mimari gibi sınıflama grubuna sahip kartpostalların başlı başına birer araştırma konusu niteliği taşıdığı görülmüştür. Ayrıca bu konularda daha önce çalışma(lar) yapılmamış olmasının, özgün çalışmalar ortaya koyabilmek amacını taşıyan araştırmacılar için bakir bir alan özelliği taşımakta olduğunun bilinmesinde de yarar vardır.

Özellikle 19. yüzyıl İstanbul’unu konu alan kartpostalların kentin bütün mimari ihtişamını betimlediği görülmüştür. Öte yandan her panoramik kartpostalın kenti inşa eden iktidarın da fotoğrafı olma özelliğini taşımaktadır.

Kartpostallar görsel özellikleri ile birçok metnin açıklanmasına imkân tanırken, özellikle aynı dönemi konu alan farklı yazarların seyahatnameleriyle birebir örtüşmesi de ilginç noktalardan biri olarak karşımıza çıkmıştır. Dolayısı ile bu dönemde piyasaya sürülmüş olan her kartpostalın araştırmacılara siyaset, kültür, ekonomi, sanat, edebiyat tarihleri açısından da okunabilecek çok sayıda malzeme sunmakta olduğunu öne sürmek abartılı bir iddia olmayacaktır.

Dünyayla birlikte Türkiye’de de yaygınlaşan kartpostallar, yıllarca vazgeçilmez tebrik araçları olmuşlardır. Batı geleneklerinin benimsenmesiyle, bu fotoğraflı kartlar bir yandan yılbaşı, bayram ve doğum günleri gibi kutlamalara diğer yandan asker ocağından postalanan özlemlere aracılık etmişlerdir.

Teknolojinin toplumu, insan ilişkilerini, gelenek-görenekleri değişime uğrattığı gibi bu kartlar da önceleri siyah beyaz basılır ve ön yüzlerinde çeşitli tarih ve isimlere rastlanırken, daha sonraları teknolojinin gelişimine paralel olarak parlamış ve renklenmiştir.

Yakın tarihe ışık tutması nedeniyle belgesel değer taşıyan, geçmişin izlerini bir fotoğraf karesinde saklayan, anıların en canlı tanıkları olarak karşımıza çıkan kartpostallar, ne yazık ki günümüzde teknolojiye yenik düşerek, kaybolan değerlerimiz arasında yer almaya başlamıştır.

İnternet ve cep telefonu kullanımının her geçen gün katlanarak artmasının, mektup ve kartpostalı unutturması, eskiden çok önemli bir gelenek olan bayram tebriği geleneğinin de ortadan kalkmaya yüz tutmasına neden olmuştur.

Geleneğimizde bayram tebriklerinin çok önemli bir yeri olmasına rağmen hızla gelişen ve geliştikçe özünden birçok şey kaybeden bireyler, kendi geleneklerine de yabancılaşmaya başlamıştır. Eskiden bayramlarda birbirinden uzak olan akrabalar tebrik kartları ile bayramlaşırlarken, bugün bunun yerini elektronik ortamın getirdiği yeni iletişim araçları ve bu araçlar aracılığı ile gönderilen

kalıplaşmış, aynı anda yüzlerce insana aynı mesajı iletebilen ifadeler/mesajlar kaplayamaya başlamıştır.

Uzun bayram tatilleri nedeniyle birçok ailenin tatile gidişiyle kartpostal gönderme alışkanlığından vazgeçmesi, kartpostalın seçimi, yazımı ve gönderilmesinin emek, zaman ve para gerektiren bir uğraş olması; cep telefonu operatörlerinin kısa mesaj (sms) gönderme olanağının daha kolay, emek gerektirmeyen ve aynı anda, aynı mesajı çok sayıda kişiye mesaj olarak gönderme olanağı sağlaması, hatta bu operatörlerin belli kampanyalar dâhilinde sınırsız sms imkânı sunmaları nedeni ile insanların kutlama mesajlarını sıfır maliyetle gönderme imkânına sahip olmaları kartpostal gönderme alışkanlığının ortadan kalkmaya başlamasının başka nedenleri arasında gösterilebilir.

Nitekim çalışma kapsamında PTT'nin 200-2009 yılları arasındaki yurtiçi ve yurtdışı posta kartı/tebrik kartı gönderi istatistikleri incelendiğinde bayram/yılbaşı ve özel günlerde tebrik kartı gönderme alışkanlığının terk edilmeye başlayan bir davranış olduğu görülmüştür. Bir başka deyişle günümüzde insanlar daha çok sms, e-mail ve e-kart gibi teknolojinin sağladığı imkânlar ile kutlama mesajlarını iletirlerken, geleneksel yöntem olan kartpostal ile kutlama yapma eylemi daha çok kurum ve kuruluşlar ile işyeri sahipleri tarafından tercih edilmektedir.

Bugün bayram/yılbaşı gibi günlerde insanların birbirlerine kartpostal göndermek amacıyla çeşit çeşit kartlar arasından tercih yaptıkları meydan, postane önlerindeki tezgâhlar artık insanların belleklerinde ve anılarında yaşamaktadır. Çeşitli vakıf ve dernekler, kartpostal aracılığı ile kutlama yapmayı tercih eden kurum, kuruluş ve iş yeri sahiplerine hayır amaçlı olarak satın alabilecekleri kartpostallar sunmaktadır. Bu bağlamda örneğin, Türkiye Erozyonla Mücadele, Ağaçlandırma ve Doğal Varlıkları Koruma Vakfı (TEMA), erozyonla mücadele için yürütülen ağaçlandırma, mera ve havza islahı ile "10 milyar meşe" gibi projelere; Çevre ve Kültür Değerlerini Koruma ve Tanıtma Vakfı (ÇEKÜL) da, "7 Ağaç Ormanları", "77 Metrekare Toprak Kurtaralım" ve "7 Bölge 7 Kent" gibi projelere, Doğal Hayatı Koruma Derneği (DHKD) de, Türkiye'de yetişen önemli ağaç türleri hakkında çeşitli bilgilerin bulunduğu toplumsal bilinç yaratma projesine, Anne ve Çocuk Eğitim Vakfı (AÇEV) da erken çocukluk ve yetişkin eğitimi projesine, tüm dünyada çocuk haklarının gerçekleşmesi için mücadele veren UNICEF de çeşitli projelerine kaynak yaratmak amacıyla özel günler için kartlar da hazırlamakta ve satışı sunmaktadır. Dolayısı ile geçmişte bir iletişim ritüeli olarak kutlama yapmak amacıyla kartpostal satın alma/gönderme eyleminin bugün gerçek anlamından uzaklaştığını, bir 'hayır/yardım işi' olma yolunda evrim geçirdiğini söylemek abartılı bir iddia olmayacaktır.

#### **KAYNAKLAR (REFERANCES)**

1. Balcı, A., (2005). Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntem, Teknik ve İlkeler, Ankara, PegemA Yayıncılık.
2. Dinç, G., (2008). Kartpostallarla Balkan Savaşı (1912-1913), İstanbul, YKY.
3. Duverger, M., (2006). Sosyal Bilimlere Giriş, (Çev.) Ünsal Oskay, İstanbul, Kırmızı Yayınları.
4. Eken, A., (2010). "Kartpostallar", İstanbul Ansiklopedisi, İstanbul, NTV Yayınları, ss. 560-563.
5. Gökman, L., (2011). Manastır'ın Ortasında Var Bir Havuz: Kartpostallarla Bir Osmanlı Şehrinin Hikâyesi, İstanbul, Denizler Kitapevi.

6. Işık, F., (2008). "19. Yüzyılda Kartpostallarda Osmanlı Toplumı: Max Fruchtermann Kartpostalları", Ankara, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
7. Karasar, N., (2005). Bilimsel Araştırma Yöntemi, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım.
8. Köker, O., (2005). 100 Yıl Önce Türkiye'de Ermeniler: Orlando Carlo Calumeno Koleksiyonu'ndan Kartpostallarla, İstanbul, Birzamanlar Yayıncılık.
9. Kutlu, S., (2004). Didar-ı Hürriyet: Kartpostallarla İkinci Meşrutiyet, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
10. Marshall, G., (2003). Sosyoloji Sözlüğü, Çev: Osman Akınhay, Derya Kömürcü, Ankara, Bilim ve Sanat Yayınları.
11. Mazak, M., (2008). Kartpostallarda İstanbul - İstanbul with Postcards: Eyüp Bakırköy Beyoğlu Kâğıthane, İstanbul, İBB Yayınları.
12. Kartpostallarda İstanbul - İstanbul with Postcards: Eminönü Fatih, İstanbul, İBB Yayınları (t.y.).
13. Başgelen, N., (2010). Eski Kartpostallarda Şehir Güzeli İzmir, İstanbul, Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
14. Sandalcı, M., (2000). Max Fruchtermann Kartpostalları, İstanbul, Koçbank Yayınları.
15. Ünlü, S., (2006). Yedigâr-ı Selanik: Kartpostallarda Evvel Zaman, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları.

#### **ELEKTRONİK KAYNAKLAR (E-REFERANCES)**

1. [http://www.abelard.org/france/dating\\_postcards.php](http://www.abelard.org/france/dating_postcards.php)
2. <http://www.emotionscards.com/museum/vals.html>
3. <http://en.wikipedia.org/wiki/Postcard>
4. [www.geocities.com/Heartland/Meadows/2487/pchistory.htm?200829](http://www.geocities.com/Heartland/Meadows/2487/pchistory.htm?200829)
5. <http://www.historyofinformation.com/index.php?id=3319>
6. [http://www.libanpostcard.com/postcard\\_history.html](http://www.libanpostcard.com/postcard_history.html)
7. "E-mail, Kartpostalı Tuş Etti",  
<http://www.milliyet.com.tr/2002/11/30/son/sontur10.html>
8. "Card sharps", <http://news.bbc.co.uk/1/hi/magazine/6043426.stm>,  
(14.10.2006).
9. <http://www.obarsiv.com/dokumantasyon/fotvekart/kartpostallar.html>
10. [www.postcard.co.uk/postcard\\_history.php](http://www.postcard.co.uk/postcard_history.php)
11. "The British Postal Museum&Archive-Rowland Hill's Postal Reforms",  
<http://postalheritage.wordpress.com/2009/08/21/rowland-hill%E2%80%99s-postal-reforms/>
12. <http://www.ptt.gov.tr/source.cms.docs/ptt.org.tr.ce/docs/istatistik/2009-istatistik.pdf>
13. "Türkler bayramda sms rekoru kırdı", <http://www.radikal.com.tr>,  
(15.09.2010).
14. "Turkcell aboneleri bayramda 800 milyon dakika görüştü",  
<http://www.turkiyegazetesi.com>, (23.11.2010).
15. <http://www.squidoo.com/vintage-postcard-history>
16. <http://www.tdk.gov.tr>